

בחירת מין היילוד הרב יגאל שפרן*

ראשי פרקים

- א. (שאלה) האם מותר להסתייע בטכניקת PGD כדי לבחור בן או בת?
- ב. ארבע סיבות בזכות בחירת מין העובר
- ג. ההיסטוריה של ברירת המינים
- ד. האם כל המותר לעשות גם ראוי שיעשה?
- ה. מקורות תורניים נגד שימוש מתירני ב-PGD¹
1. שלושה דברים אין אדם רוצה
2. שמירת האיזון בין המינים
- ו. דחיית הסיבות בזכות ברירת מין העובר
- ז. סיכום, כולל חמש תשובות מפוסקי דורנו נגד ברירת המינים
1. תשובת הרב יעקב אריאל שליט"א
2. תשובת הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א
3. תשובת הרב דוב ליאור שליט"א
4. תשובת הרב אביגדור נבנצל שליט"א
5. תשובת הרב מנחם מנדל שפרן שליט"א

א. האם מותר להסתייע בטכניקת PGD כדי לבחור בן או בת?

שאלה:

האם מותר להסתייע בטכניקת P.G.D.¹ כדי ללדת דווקא בן או דווקא בת?²

תשובה:

בעקרון לא. היה לי בזה משא ומתן עם אחד מראשי ישיבות ההסדר המפורסמים בארץ, ורצ"ב תשובתי.

כדי להבהיר את הרקע לתשובה שלהלן, אציין כי ביום ח' מרחשוון תשס"ז התקיימה בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת, ישיבה ודיון ביחס הראוי כלפי הטכניקות המאפשרות בחירה מראש של מין העובר. במהלך הדיון הביע ראש הישיבה האמור שליט"א את דעתו, שברמת העיקרון יש לנקוט בגישה מתירנית כלפי המבקשים להשתמש בטכניקת PGD לשם קביעת מין היילוד שיוולד להם. חבר הכנסת זבולון אורלב התלהב מגישה מתירנית זו וראה לנכון לקדמה. על כך חיויתי שם דעתי בקצירת אומר, שיש להסתייג מהמתירנות הגורפת בעניין זה, הן מטעמים תורניים והן מטעמים אתיים. בדבריי ציטטתי את מאמר חז"ל (פסחים סה א ובמקבילות) "אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות", וביארתי כפי עוני דעתי. על כך כתב לי הרב המתיר כך:

ב. ארבע סיבות בזכות בחירת מין העובר

בס"ד ט' בחשוון תשס"ז. לרב... שלום. שמעתי את הצגת עמדתך הקצרה אתמול בישיבת הכנסת, ואני חושב שלא ניתנה הדעת לטיעונים הבאים, ובקיצור: א. עצם בקשת מין מסוים מוכרת מאוד במקורות השונים שלנו, ואפילו ניתנה הדרכה כיצד לעשות זאת. הדבר מופיע כבר במדרש על הפסוק (בראשית ל כא) "ואחר ילדה בת" בבקשת לאה שלא תלד בן כדי שגם רחל תעשה כן; ב"אשה מזרעת תחילה"; במשנה העוסקת בתפילת שווא ובעוד מקומות. כל פסיקה בנושא IVF מתחילה

* ראש המחלקה לרפואה והלכה – הרבנות והמועצה ד"ר י-ם; ראש "מרחבים", מרכז תורני ליהדות וחינוך – ירושלים.

¹ Preimplantation Genetic Diagnosis = אבחון גנטי קדם עוברי. מעיקרה נועדה להבחין בפגמים גנטיים, אבל ניתן להבחין באמצעותה גם במינו של העובר ותכונות נוספות. התהליך מתבצע ע"י הפריה חוץ גופית, והאבחון נעשה ע"י הסרת תא בודד מהביציות המופרות שלושה ימים לאחר הפרייתן, כששאר התאים ממשיכים לגדול. בעקבות בדיקה זו, יועבר העובר הרצוי חזרה לתוך רחמה של האם.

² השאלה נשלחה ע"י ד"ר ריצ'רד גרייזי (רופא בבית החולים "מיימונידים", ניו-יורק) וד"ר יואל וולוולסקי (מומחה לאתיקה רפואית, שם). היא התייחסה לאדם חרדי שביקש שיאשרו לו זאת כדי שיוולד דווקא בן כדי למנוע ייחוד אם תהא בת, כי מדובר היה גם בתרומת זרע שרב כלשהו התיר לו לקבל. וכבר נודע שהרבי מקלויזנבורג-צאנז זי"ע אסר בתוקף ייחוד עם בת מאומצת, למול הגאון הציץ אליעזר זצ"ל שהקל בזה.

בהכרה בצורך של אשה בילד ("הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי"), וכל פסיקה ב-PGD חייבת להתחיל בגישה יסודית זו בדיוק באותה צורה. ב. השימוש ב"העולם צריך זכרים העולם צריך נקבות" בהקשר זה אינו שימוש נכון. אין זה נכון כי מוטל על האדם לדאוג לאיזון זה, ולא מצאנו בשום מקור כי מוטל על האדם לדאוג לאיזון בין המינים, בטח שלא במקור זה. ג. אין שום איסור בפרוצדורה של ה-PGD, בוודאי שלא לזוגות שחייבים לעשות IVF מסיבות רפואיות ומבקשים גם לעשות PGD לצורך בחירת מין העובר. ד. לגבי זוגות שלא זקוקים לכך ומבקשים לעשות IVF כדי לעשות PGD וללדת את המין בו הם רוצים – על כך כתב רש"י אויערבך זצ"ל שאין לעשות כן. יש לנהוג באופן מוחלט לאור פסיקתו ולא להתיר סתם כך. ברם, הוא לא כתב באילו נסיבות מותר לעשות כן, אלא רק שורה אחת קצרה בעניין זה. האמנם רש"י היה אוסר לעשות PGD למשפחה שהאשה במצוקה נפשית אפילו לא קשה, ורוצה בן או בת? האמנם היה אוסר למשפחה המבקשת שיהיה "קדוש" אחריה? האמנם היה אוסר להקים זרע למשפחה שנכחדה בשואה ויש רק נשים בצאצאים? ה. אנו מתירים לערוך ניתוחים פלסטיים למרות שמדובר בפעולה רפואית חודרנית שאינה לצורך רפואי. איך ניתן לאסור עשיית פרוצדורה של בקשת מין היילוד למשפחות שלגביהן הנושא הרבה יותר אקוטי? עכ"ד. על כך עניתי לו:

ג. האם כל המותר לעשות גם ראוי שייעשה?

ב"ה ט"ו חשוון תשס"ז. שלום הרב... אתמול קיבלתי את מכתבך בנושא ה-PGD וברירת המינים, והנני אליך במענה כפי יכולתי בע"ה.

לענ"ד יש לאשר PGD רק כאשר יש בכך צורך רפואי או נפשי עמוק, אך יש לשלול זאת מכל נימוק אחר. כך אמרתי בדיון שהיה בכנסת והופתעתי לשמוע מכב' שסובר אחרת; מה שנתן לחה"כ אורלב להבין, שהמגמה היהודית בנושא זה היא בעיקרון מתירנית, וממילא יש לקדם חקיקה שתדגים את הליברליות שלנו בנושא האמור. אני חושב זאת לטעות בדבר משנה: המגמה צריכה להיות דווקא לכיוון האוסר – עם תחנות יציאה במקומות ספורים.

האם אין חשש שזוהי תחילתה של שיטה שתהיה מנוצלת ליצירת ילודים על פי תכנות? האם אנו יכולים לנהוג במנהג הראש הקטן ולומר: מה שאני לא רואה שכתוב מפורש בשולחן ערוך, שחור על גבי לבן, אינו מענייני³ האם אין לנו אחריות לדורות הבאים? האם אין לנו אחריות כלפי העולם שהופקד בידינו על מנת לשמר? האם בגלל שלא מצאנו בשום מקור נימוק הלכתי מפורש וספציפי נגד משהו – יש לומר שאנו בעדו? האם איננו יודעים לחשוב בגדול? האם כל מה שהאדם יכול לעשות – גם ראוי שיעשה? הנה: לא מצינו איסור מפורש לאיגניקה⁴ – ובכן האם זה מותר מבחינת מוסר התורה? אנו אחראים לדורות הבאים ואחראים לעולם שיהא תקין וחיוני ואחראים שלא יתקלקלו האיזונים בעולם, בגין כל מיני שיעונויות. כמובן אנו אחראים גם למנוע סבל – אבל צריך שזה אכן יהיה סבל ולא ניצול ציני של טכנולוגיה רפואית, שלא לצרכים להם נועדה הרפואה – הסרת כאב.

אז איך יכול חבר הכנסת אורלב לומר, שהוא שמח שליהדות יש מסר "ליבראלי" בעניין הזה – כפי שנתת לו להבין – ולכן יש לקדם חוק מתירני בעניין? לענ"ד זו טעות.

יתר על כן: ידוע לי שכב' אינו חושש לענייני המדרון החלקלק, אך כאן – לענ"ד – המדרון החלקלק הינו מוחשי יותר ממה שניתן לראות ברגע הראשון; לענ"ד אם הנגישות הקלה לטכניקה האמורה תיושם, אנו עלולים לראות ברבות הימים סיבוכים נפשיים של הורים שאל נוכח צאצא מאכזב, ילקו עצמם על שלא נזקקו בשעתו לטכניקת ה-PGD (וממשיכה שבשער), שהיתה ממציאה להם צאצא אחר, ועתה "בטעות" נולדו להם בנים (או בנות) לא אמון בם.

יתר על כן: בעולם הדמוקראטי כבר קרה שליבראליות יתר בשאלה מי אינו ראוי שיוולד, הובילה למתן לגיטימציה – עם החלטה משפטית מסודרת ומנומקת – לעיקור בכפיה של זוגות שבית המשפט חשב שאין הם עומדים בתכניות הלאומיות מי יוולד ומי לא. כך למשל קבע בית המשפט העליון

³ **הערת העורך:** בעניין זה ראה הערה 13 במאמרו של ד"ר מיכאל ויגודה בספר זה – "פיטום אוזנים".

⁴ פירוש: גנטיקה יפה. מושג שתבע מדען בשם גלטון (בן דודו של דרווין) לפני כמאה וחמישים שנה, למתן לגיטימציה לברירת ילודים מראש למטרת 'השבחת הגזע'. לדעתו יש לנהל את הילודה האנושית בדומה לדרך שהיא מנוהלת ע"י הווטרנרים בבעלי-חיים: קביעה מראש, עפ"י הזמנה, מי הם הצאצאים המועדפים, מה הוא המין הרצוי, מה הן התכונות הגזעיות החיוביות וכו', ובכך להביא את העולם למצב טוב יותר.

בארה"ב (!) במשפט Buck vs Bell (בשנת 1927) שיש לבצע עיקור בכפייה של הורים לילדים מפגרים, בטענה שלדעת השופטים "שלושה דורות של אימבצילים הם די והותר"⁵.

איך אנו יכולים לפתוח במשהו שעלול להוביל לכך? האם אין לנו זיכרון?

האם לא די בכך כדי שנאמר, שרק נימוקים רפואיים או נפשיים בולטים, שיימצאו ראויים על ידי ועדה אינטרדיסציפלינרית – יאפשרו ברירת מינים, אך בעיקרון הדבר **אסור**???

לכן סברתי, ועודני סבור, שבעיקרון ברירת מינים צריכה להיות אסורה. שחרור מהאיסור הזה צריך להיות על בסיס נימוקים טובים מאוד, אם רפואיים ואם אחרים, אבל מתוך הנחת עבודה שלכתחילה הדבר אסור.

כשם שבסעיף 13 לחוק זכויות החולה נאמר: "לא יינתן טיפול רפואי למטופל, אלא אם כן" וכו', כך צריך להיות הדבר גם כאן: "לא יינתן טיפול PGD למטופל אלא אם כן" וכו'. וה-וכו' צריך להיות: "אלא אם כן שוכנעה הוועדה שהדבר נדרש לצורך רווחה סבירה של המשפחה". אם בטיפול רפואי קונבנציונאלי הנחת העבודה של החוק היא, שאין מטפלים עד שלא ייווצרו תנאים הולמים לכך, ב-PGD על אחת כמה וכמה.

עד כאן ברמה הכללית; מכאן לרמה העליונה ממנה – הרמה התורנית.

ד. מקורות תורניים נגד שימוש מתירני ב-PGD

1. שלושה דברים אין אדם רוצה

פרות צריכות חציר, אבל חקלאי אינו רוצה שהקמה שלו תהיה חציר אלא חיטה. מה עושה הקב"ה? בחלק מהשדות מביא שידפון וכדו', שלא ברצונו של החקלאי – וכך יש בעולם חציר בכפייה. הוא שנאמר (תהלים קד יד) שהקב"ה הוא ה"מצמיח חציר לבהמה"; כך גם לגבי חומץ בן יין; וכך גם לגבי בנות: העולם צריך איזון בין גברים לנשים – שאם לא כן לא יהיה עולם, אבל רוב העולם רוצה בנים. מה עושה הקב"ה? כופה על חלק מהעולם שיוולדו לו דווקא בנות, גם שלא ברצון ההורים. כך נשמר האיזון בעולם. כך נמשכת מגמתו הבסיסית של הבורא כפי שקבעה כשברא את העולם: "זכר ונקבה בראם ויברך אותם ויקרא את שמם אדם" (בראשית ה ב). הוא שנאמר (תהלים קד א) "ה' אלוקי גדלת מאד": לא נתת לאדם בחירה בזה; כפית עליו שיתקיים, על ידו, מה שטוב לאנושות באמת, גם אם הוא כפרט רצה אחרת.

וכך נאמר במדרש (תנחומא, מהדורת ורשא, חיי שרה ג):

"מצמיח חציר לבהמה": שלושה דברים אין אדם רוצה שיצא לו: עשב בקמה, נקבה בבניו, וחומץ ביינו. ושלשתן לצורך העולם נבראו. לכך נאמר: "ה' אלוקי גדלת מאד".

אין לי ספק, שהפשט במדרש הוא לומר: אשרינו שלא נתן הקב"ה לנו את היכולת לברור מראש את המינים, שאם לא כן לא היו נולדות בנות. אשרינו שרק הבורא רואה את צורך העולם והוא הקובע שתיוולדנה גם תיוולדנה בנות. (וראה בכל הדוגמאות הסמוכות לאותו מדרש, שם).

2. שמירת האיזון בין המינים

"אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות" (פסחים סה א ובמקבילות). והרי ברור שאם לא מטעמים רפואיים – מרבית הבקשות לשימוש ב-PGD תהייה דווקא על מנת למנוע לידת בנות. האם בשם חופש הפרט ניתן לגיטימציה למגמה זו, גם באמצעות ביצוע מעשה בידים של השמדת זיגוטה רק משום שהיא נקבה?

יתר על כן: לפי הגישה המבכרת את חירות הפרט, מדוע שלא נאפשר להורים שימוש בטכניקת PGD גם כדי שיוולדו להם דווקא, ואך ורק, צאצאים ממין אחד? מדוע אז חירות הפרט מופקעת? מדוע אנו אומרים (כיום) שראוי להיות פלורליסטי ולתת לאדם לבחור את מין ילדו רק כשהוא רוצה מין שונה ממה שיש לו כרגע, אך אין מאפשרים לו, מאותו נימוק ליבראלי, לבחור את מין הילוד מראש גם כשרצונו שיוולדו למשפחה אך ורק "קדישים" או רק "בנים ממשככים" במושב ולא בנות???

והרי ברור שכל המגמה תנוצל דווקא ללידת בנים, כפי שהוכח כבר במיליוני ההפלות הנעשות מדי שנה בסין רק משום שהעובר היא בת. הרי פשוט וברור שיהיה מי שיטעה ויאמר לעצמו: "מדוע שלא

⁵ Sriver CR, Human genes: Determination of Sick Patrons. Canan J Pub Health, 1988; 79:222

נבצע גם הפלות על רקע זה, אם אכן המדובר הוא בהריון שטרם הגיע ליומו הארבעים? "מיא בעלמא" – יאמר לעצמו המיקל הצפוי – "מה לי הכא מה לי התם"? ויבוא לידי קולא במקום שאין הלכה כן.⁶ ובעניין הסעיפים שכתבת:

ו. דחיית הסיבות בזכות ברירת מין העובר

1. מה שכתבת בסעיף א: "עצם בקשת מין מסוים מוכרת מאד במקורות" – פשוט שזה כך. וכי מי חולק על כך? אך מה שהסקת מזה, שזו גם הגישה היסודית הצריכה להיות גם כלפי טכניקת ה-PGD – לא ברור; העצות שחז"ל נתנו כדי שיוולדו דווקא בנים הן בתחום ההנהגה הטבעית ולא בתחום המעבדות. חז"ל דיברו על שיטות ללידת בנים דווקא באמצעות נשיאת אשה הוגנת (נידה ע ב); תפילה (שם עא א); הנהגות ראויות בענייני אישות (שם). אבל כאן מדובר על מעבדות – התערבות מכאנית, ועל העברת כל הנושא לתיעוש, חשיבה בינארית, רובוטיקה, אפס תקלות, איכות מוצר, וכו'. הייתכן??? האם שכחת שבתחילת עידן ה-IVF בישראל, כל נושא ההולדה באמצעות מעבדות היה בפיקוחו של ... משרד המסחר והתעשייה, וכמה נלחמנו עד שזה עבר משם???

ומה שדימית את PGD ל-IVF הוא תמוה גם כן: ב-IVF הזוג מבקש סיוע כדי **כן** להיות כמו כולם – הורים, ואילו ב-PGD הזוג מבקש סיוע שלנו כדי **שלא** להיות כמו כולם, להיות שונים, לאפשר להם משהו שבדרך הטבע אינו מתאפשר⁷. לכן מה יש לדמות? אני עצמי תמכתי בשכפול גנטי כדרך לפתרון בעיות העקרות (בסדרה של מאמרים שבעניי כתבתי על כך), כי שם מדובר על סיוע למה שהטבע מנע, אבל כאן מדובר ממש על ההיפך.

2. ומה שכתבת בסעיף ב: "השימוש ב'העולם צריך זכרים העולם צריך נקבות' בהקשר זה אינו שימוש נכון" – אתמהה: במה זה לא שימוש נכון? וכי לשם מה נאמר הפתיח הזה בגמרא סנהדרין ק ב? לענין פשוט שמה שכתבו שם "אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות" נאמר כדי להסביר לנו שיש לנו אחריות כלפי העולם. וידוע לנו, מכל שנות העולם, שה' עשה – בטובו הגדול עימנו – מצב כזה, שתמיד יהיה איזון של כמעט 50% לכל אחד משני המינים, עם הטיה קלה לטובת הנשים (כדי שתהא אשה מחוזרת על ידי האיש ולא להיפך), ואם לא כן לא יכול היה העולם להתקיים. האין זה מה שחז"ל רוצים לומר כאן?

הרי בצורה מפורשת אומר זאת הראב"ד (הראשון) הדן בשאלה – מה היה קורה לו חלילה היה השי"ת נותן לאדם לבחור את כל מה שיש בעולם, האם היה העולם אז נאות יותר ממה שהוא כיום או להיפך? מסקנתו של הראב"ד: היה העולם גרוע יותר. ברור שרק בגלל שהשם יתברך מנע מהאדם את הבחירה בכמה וכמה תחומים – ואחד מהם מין העובר – הכלל מרוויח, למרות שהיחיד מתרעם. וזה לשון הראב"ד (האמונה הרמה, מאמר שני עיקר ו):

האומר שכן היה ראוי להיות, כי הבורא היה לו לבחור היותר נאות, אומר שקר: לו בחר היותר נאות מכל הדברים, יחויב שיהיו הצמחים כולם בעלי חיים, והבעלי חיים כולם אנשים, והאנשים כולם כמשה רבינו ע"ה, ומשה כיותר נכבד שבמלאכים, ולא יהיה במציאות סדור, ולא יחסרו מדרגות הדברים כל מה שיתרחקו מן ההתחלה

⁶ **הערת העורך:** לשם הבהרה – גם קודם ארבעים יום, לפי רוב הפוסקים קיים איסור הפלה; אלא שלחלק מהשיטות ניתן לצרף שיקול זה כסניף להתיר הפלה במקרים חמורים, ולחלקם אפילו זה לא, ואין כל הבדל בין קודם ארבעים לבין לאחריהם בנוגע לאיסור הפלה (ע' סיכום השיטות באנציקלופדיה של אאמו"ר (מהדורה חדשה), כרך ב, ע' הפלה עמ' 785-786). לאור זאת, השיטה המתירנית לגבי PGD יכולה לחלק בפשטות בין הפלה החמורה יותר (גם קודם 40) לבין PGD הקל יותר, כיון שהוא מתבצע בשלב טרום עוברי, לפי ההגדרה ההלכתית, כיון שעדיין לא נכנס לרחם אשה (כדהוכיח הרב הרשלה מדרשת ר' ישמעאל בסנהדרין נז ב לאיסור הפלה בבני-נח – "שפך דם האדם באדם דמו ישפך" (בראשית ט ו), איזהו אדם שהוא באדם – הרי אומר זה עובר שבמע' אמו". מובא באנציקלופדיה של אאמו"ר שם, ע' הפריה חוץ גופית הערה 165, וראה שם (ובהערה 166) שמרבית הפוסקים סבורים כך). לכן כתב הרב שפרן שלי"א ש"היה מי שיטעה... ויבוא לידי קולא", היינו שהחשש הוא מפני 'המדרון החלקלק' שעלול להיווצר מהיתר PGD לצורך ברירת המין, ולא מחמת דמיון אמיתי בין זה לבין הפלה לצורך אותה מטרה.

⁷ **הערת העורך:** ישנה אפשרות להסתכל על הדברים גם אחרת: רוב העולם יולד הן זכרים והן נקבות, וזהו מצב חריג בטבע שזוג מסוים יולד ילדים רק ממין אחד, לכן ה-PGD מאפשר להם להיות כמו כולם מבחינת גיוון המינים. **תשובת הכותב:** אכן במקרה שנראה שנפשית מאד קשה להורים אלה, גם אני אתיר (הערת העורך: ראה לקמן הערה 12). אלא ש'המתיר' לא חשב שיש לתת זאת רק במצבים כאלו, אלא בכלל להיות 'מתירני' ולא כ"כ משנה מה הנימוק! וראה מקורות בדבר גבולות התערבות האדם בטבע במאמרי בתחומין, כרך יח, "השיבוט הגנטי לאור ההלכה" פרק ב עמ' 152-156. וע"ש עוד בראש עמ' 160.

הראשונה, ולא יהיה במציאות נמצאים אלא על דרך אחד, ויפסק המציאות, לחזק שלמותו, כדבר הנקטף באבו ... ובזה יאמרו קדמונינו ע"ה: אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנתו בסם, אוי לו למי שאומנתו בורסקי, אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות. ואם יינתן לאדם הדבר אשר הוא אצל כל אחד מהם שלמות, והוא הוליד הזכרים, לא תמצא נקבה בעולם, ויהיה היישוב חרב. כי האדם אשר הוא חלוש העיון, הנאות אצלו הוא כפי איש ואיש, והוא אצל האל ית' כפי הכלל. וכן הנאות להולכי דרכים הוא בצחות האוויר וזכותו, ומציאות אור השמש, ואם ישלם חפץ כל אחד מהם, תפסק החרישה והפרנסה. ולזה היה הכהן מתפלל: ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים.

כל התורה מלאה בכך, שמוטל עלינו לשמור על העולם, ומה שהתירו לנו לעשות נגד הטבע זה דווקא לעזור לאנשים היוצאים מן כלל – להיות כמו הכלל, כפי הטבע⁸. לא להיפך.

3. ומה שכתבת בסעיף ג: "אין שום איסור בפרוצדורה של ה-PGD" – אינו נכון: יש איסור לעשות הפריה חוץ גופית למי שיכול ללדת בלי זה, מטעם הוזה"ל. ומאחר שכל PGD מתחיל בהפריה חוץ גופית, זה כבר מתחיל באיסור, שלא הותר אלא למי שאין לו ילדים⁹.

לפיכך סבורני, שגם שמי שיבקש לילד בת או בן בדרך זו רק כדי לקיים מצוות פו"ר, אחר שיש לו רק מין אחד, לא ייחשב כמקיים המצווה; שכן התורה צוותה על דרך מסוימת בלבד לקיים המצווה, ואילו כאן זה ייחשב למצווה הבאה בעבירה. וכפי שמובא באוצר הפוסקים לגבי הפריה חוץ גופית, וכאן על אחת כמה וכמה.

ומה שכתבת לגבי מי שבין כו"כ נדרש להפריה חוץ גופית, מנימוקים המותרים בהלכה, אכן גם עני"ד היא שאפשר להקל ולתת לו ליהנות גם מ-PGD¹⁰; אם כי עדיין צ"ע, אם המדובר בזרע יהודי ויצטרך להוציא שוב בשביל ה-PGD בלבד. וצ"ע.

4. ומה שכתבת בסעיף ד: שהאיסור לעשות PGD, שלא מנימוקים רפואיים, תופס רק שורה קצרה בדברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל, ולכן קשה לאמוד דעתו בשאלות מסוימות הקשורות בכך – אכן כך אמרתי לך בשעתו (בחתונה כלשהי בקבוץ צרעה, כשדיברנו על הנושא בראשונה), שזו רק הערה קצרה – אך מה בכך שזו שורה קצרה? הרי אפשר שזה גופא מה שרצה לומר: חבל להאריך בכך יותר מדאי, כי אז יתחילו להתפלפל בדבריי ולכן עדיף לשנותם בדרך קצרה¹¹.

⁸ **הערת העורך:** עפ"י ההערה הקודמת, גם בתהליך ה-PGD אנו באים לעזור לאנשים יוצאים מן הכלל – להיות כמו הכלל. אולי יש להסיק מהראב"ד הזה נקודה שונה במקצת, וכן הוא בשכל ישר, שאפילו אם נכונה האמירה של הרב 'המתיר' – "אין זה נכון כי מוטל על האדם לדאוג לאיזון זה, ולא מצאנו בשום מקור כי מוטל על האדם לדאוג לאיזון בין המינים", אך מצד שני אסור לאדם להרוס אותו איזון מופלא, מעשה ידי ה', בטבע. וע"י מתירנות יתר בשימוש ב-PGD לצורך ברירת המינים, יתכן שהאדם במו-ידיו יקלקל את הסדר העולמי הקיים בהקשר זה. וכפי שמצינו רעיון מעין זה במדרש (קהלת רבה (וילנא) פרשה ז פיסקה יט) "ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו", בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך". אף כאן, ה' ברא ומקיים את העולם בצורה מאוזנת להפליא בין המינים, ואם יד האדם תתערב בדבר בצורה גסה, עלולים הדברים לצאת מכדי שליטה, וליצור קלקול נורא, שלא ניתן יהיה לתקנו. וראה בנספח לקמן בתשובתו של הרב יעקב אריאל שליט"א, שהרחיב בכיוון זה.

⁹ **הערת העורך:** גם מסגנונו של 'המתיר' ניכר שלקח בחשבון את איסור הוזה"ל, ולכן סייג מיד את המשפט הנ"ל במשפט – "בוודאי שלא לזוגות שחייבים לעשות IVF מסיבות רפואיות", שבזה גם הרב שפרן שליט"א מודה שניתן להתיר, כדלקמן. ואף בסעיף שאח"כ מקבל הרב 'המתיר' את פסיקתו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל בדבר איסור השימוש בתהליך זה באופן שרירותי (ככל הנראה מחמת איסור הוזה"ל), ובא להתיר רק במקרים של צורך מיוחד (שבזה, סבור אותו רב, אין איסור הוזה"ל כי זה לא לבטלה). דעה דומה לזו של הרב שפרן שליט"א ביחס לאיסור הוזה"ל בנידון זה, הוצגה במאמרו של הרב ברוך פינקלשטיין שליט"א בתחומין, כרך כז, "הפרייה חוץ גופית לצורך בחירת המין הרצוי" עמ' 138-143.

¹⁰ **הערת העורך:** קצת קשה, מדוע ניתן להקל בהכי, הרי עדיין שייכים כל אותם טעמים מחשבתיים שפורטו לעיל בשלילת תהליך זה, גם אם הזוג נאלץ לבצע הפריה חוץ גופית בהיתר מחמת חוסר ילדים? ואולי יש לחלק, שבדרך היתר זו אנו מצמצמים ומגבילים למאוד את המשתמשים בתהליך ה-PGD, ובכך גם מסתלקות הבעיות המחשבתיות הנ"ל.

התשובה הכותב: אין חשש של הוזה"ל רק בגלל ענין זה.

¹¹ זו שיטתם של פוסקים מובהקים, כמו שכותב במפורש הרב פיינשטיין זצ"ל בנושא אחר (אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קעד) וז"ל: "אני רוצה להאריך בראיות ובסברות ובפלפול, כי אני אומר שכל המוסיף לפלפל ולהביא ראיות הוא כגורע, שמשמע שצריך ע"ז ראיות משום שלא פשוט כל כך ויבואו להקל לומר שאיכא למיפרך... לכן אני אומר בתשובה להלכה ולמעשה דבר ברור ומוחלט ולא שייך כלל לדון ולפלפל בזה".

אך יותר מכך: למעשה, בעניי, איני מכיר אפילו רב אחד המתיר את מה שלכאורה נבע מדבריו בוועדה. וראה בנספח להלן שו"ת שהיה לי עם רבנים מובהקים.

5. ומה שכתבת בסעיף ה: לדמות מקל וחומר את ה-PGD לניתוח פלסטי – אין הכי נמי: גם ניתוח פלסטי אינו מותר אלא בקושי רב, וגם זה רק באדם המתבייש ממצבו החיצוני בוושה עמוקה, וגם אז יש שאלות רבות שצריך לבדוק, טרם שנשכים לביצוע ניתוח שכזה.

ז. סיכום

בוודאי שמותר להיות חלוקים בדברי תורה בהם יש לכל צד בית אב. אם יימצאו ראיות טובות נגד דבריי אשמח ללמדם ולחזור בי, אך בינתיים פשוט לי שצריך להביע הסתייגות מכל היתר שאינו על בסיס רפואי. ראוי להסכים עם מגמת הרופא, יו"ר הוועדה הפנימית של משרד הבריאות, המסתייג ממתן היתרים כאלו (והפרופורציה של 4 אישורים, לעומת עשרות רבות שנדחו על ידו, נראית לי סבירה), וכך ראוי שיהיה גם להבא. והנלעני"ד כתבתי.

ואתה שלום וכו',

כאן המקום לציין, שבגלל החדשנות שבעניין, פניתי למספר רבנים מובהקים שיחוו דעתם בעניין. המכנה המשותף לכולם הוא, שאף אחד מהם אינו מתיר את ברירת המינים¹². הרבנים הם (לפי סדר הא"ב): הרב יעקב אריאל שליט"א, רבה של רמת גן; הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, חבר בית הדין הרבני הגדול לשעבר; הרב דב ליאור שליט"א, רבה של עיה"ק חברון; הרב אביגדור נבנצל שליט"א, רבה של ירושלים שבין החומות; והרב מנחם מנדל שפרן שליט"א, דיין חסידי גור בני ברק.

להלן השאלה ששאלתי, ואחריה תשובותיהם של הרבנים:

לכבוד הרב וכו' שליט"א,

באחרונה נדרשתי לשאלה האם להתיר ברירה מראש של מין העובר, וזאת באמצעות טכנולוגיה המכונה: PGD. ברצוני לשאול את הרב מה דעתו בזה: האם יש להסתייג מכך או לא?

לשם הבהרת הצניין אני רוצה לציין, שאין המדובר בבירור מין העובר מראש באלף טעמים רפואיים, אלא באלף רצון ההורים לאלון את ילדיהם.

ברצוני להזכיר כי הטכניקה הנ"ל אפשרית רק אם עושים הפריית מוחנה, ובאמצעותה מכוונים מראש שיוולד בן או בת על פי הזמנה, וזה עובר כ-90% של המקרים. כן אני מבקש להבהיר בפני כת"ר, שמטעמים רפואיים רוצים בדרך כלל שתיוולד בת כדי למנוע מחלות גנטיות הקשורות לכרומוזום X האחראי אליהם זכר; אך הנה נשאלתי שאלה זו מארה"ב, שם אדם חרדי בקש שיאכלו לו זאת כדי שיוולד דווקא בן כדי למנוע

¹² **הערת העורך:** ביחס לנימוק הראשון בדברי הרב פיינשטיין זצ"ל, "שמשמע שצריך ע"ז ראיות משום שלא פשוט כל כך", ראה רעיון מעין זה בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג – "כל מילא דלא מחזורא מסמכין לה מן אתרין סגי".

¹² **הערת העורך:** אמנם יש לציין, כפי שבולט מתשובותיהם, שהם נחלקים לשניים: יש רבנים שאוסרים אך ורק מהטעם ההלכתי של הו"ל, וחולקים במפורש על הטעמים המחשבתיים (שהודגשו במיוחד במאמר זה); ואילו ישנם כאלה החוששים גם מצד הטעמים המחשבתיים. ייתכן שהללו האחרונים יביעו התנגדות לתהליך זה אפילו לבני זוג שנאלצו לבצע הפריה חוץ גופית בהיתר (מחוסר ילדים). ראה לעיל הערה 10. **[תשובת הכותב:]** מאי נפק"מ? מחשבה של פוסק היא ג"כ הלכה. עוד יש לציין, שבשו"ת במראה הבזק (ח"ה שאלה קד) מובאת דעתו של הרב מרדכי אליהו שליט"א המתיר שיטת PGD במקרים דחוקים מאוד לצורך קיום מצות פריה ורבייה (כגון שיש לזוג חמשה ילדים ממין אחד ורוצים אחד מהמין השני או שהאשה מעל גיל 42 ולא תוכל ללדת יותר מילד אחד נוסף והזוג מעוניין שיהיה אותו ילד ממין שאין להם עדיין). וראה לעיל הערה 7 שגם הרב שפרן שליט"א מסכים להיתר זה. וראה עוד בנספח לשאלה הנ"ל בשו"ת במראה הבזק (שם, עמ' 207-208) תשובתו של הרב ד"ר נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א השולל לחלוטין תהליך זה הן מחמת הסכנה הטמונה בכך לאשה, והן מחוסר הוודאות הקיימת בעולם ביחס לתוצאות ארוכות הטווח מתהליך זה אצל הילדים עצמם.

י"חודז אט תהא בת, כי מדובר היה עם בתראות זרע שרם כלשהו התייר לו
לפקד. וכבר נודע שהרבי מקלוינבורג-אנז'ני"ע אסר בתוקף י"חודז עם
בת מאומת, למול האון הציץ אפיצור לציץ שהקל בזה. על תשובתו
אודה מאד.

במרכת התורה,

י"אא שפרן

התשובות מובאות לפי סדר הא"ב:

1. תשובת הרב יעקב אריאל שליט"א

ב"ה יא מרחשון תשס"ז

לכבוד הרב יגאל שפרן שליט"א

רוב שלומות

כבר לפני שנים נשאלתי ע"י אשה שילדה 7 בנים ורוצה ללדת בת, כדי שבעלה יוכל לקיים מצות פו"ר
כהלכה, ע"י ברירת מין העובר באמצעות הזרעה מלאכותית (P.G.D.).

השבתי בשלילה משום "בהדי כבשי דרחמנא למה לך?" – התורה לא ציוותה אותנו לקיים מצוות
בדרכים מלאכותיות. בספרי באהלה של תורה ח"א סי' סט אות' ג-ד כתבתי, שאין אדם יוצא י"ח
מצות פו"ר בדרך מלאכותית, אלא לכל היותר אולי רק מצות לשבת. ובני"ד בעלה לא ירויח דבר, הוא
לא יקיים מצות פו"ר, כי לא זו הדרך לקיים מצוות.

לא זו בלבד אלא יש כאן התערבות במעשי הבריאה. אומנם לא מצינו איסור מפורש האוסר
התערבות כזאת (חוץ מהרמב"ן המנמק את איסור הכלאים ברוח זו, עיין להלן); אדרבה, מצינו
היתר מפורש לתקן ולא לקלקל. העדפת מין אחד על חברו ללא סיבה מוצדקת יש בה קלקול מסוים:

עיין בראשית רבה פרשה סח:

מסרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו כמה ימים ברא הקב"ה את עולמו
אמר לה ששת ימים, אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה
הקב"ה יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני... אמר לה
אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף.

אחד מפלאי הבריאה הוא האיזון העדין שבין מספר הזכרים למספר הנקבות בטבע. פלאי פלאות
הוא גם הגיוון שבמין האנושי כדי שכל אחד ימצא את זיווג המתאים. ולכך התכוון המדרש כאן
באומרו שהקב"ה מזווג זיווגים. ועיין סנהדרין לו א:

גדולתו של הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה
לזה ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון
ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם.

הפרת האיזון, שבה עלול להיווצר עודף מיותר של מין אחד על חברו, היא התערבות לא רצויה
בתכנון האלקי את הבריאה ועלולה למנוע אפשרות של אדם למצוא את זיווגו הראוי לו. ועיין קהלת
רבה פרשה ז פסקה יט:

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו
ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא
תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך.

ואין להקשות מהמאירי סנהדרין טז ב שכתב:

כל שהוא נעשה בפעולה טבעית אינו בכלל כשפים אפילו ידעו לברא בריות יפות
שלא מזווג המין כמו שנודע בספרי הטבע, שאין הדבר נמנע, רשאים לעשות, שכל
שהוא טבעי אינו בכלל הכשף.

המאירי לא בא לתת היתר גורף לכל יצירה מלאכותית, ללא כל סיבה מוצדקת. אכן ה' השאיר את
העולם לא גמור לגמרי כדי שהחכמה האנושית תשלים את הבריאה ותתקן עיוותים. הרפואה היא

מצוה גדולה. איננו אומרים שכל תקלה בטבע היא רצון ה' שלא נתקנה. אדרבה, זו חובתנו לתקן תקלות. הרעיון מופיע בספרים רבים, אציין רק כמה מהם¹³:

ספר מאור עינים (פרשת האזינו):

"אשר ברא אלהים לעשות" (בראשית ב ג) רצה לומר שעדיין לעשות ולתקן ולגמור בנין העולם.

משך חכמה (במדבר טו לט):

וכמאמר הכתוב (תהלים קטו טז) "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", שהוא ישלים בריאתה.

וזו כוונת המדרש בב"ר (פרשה יא פסקה ו):

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה כגון החרדל צריך למתוק התורמוסים צריך למתוק החיטין צריכין להטחן אפילו אדם צריך תיקון.

ובמדרש תנחומא (תזריע פ' ה):

מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם? א"ל של ב"ו נאים. א"ל למה אתם מולין? א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכן הקדמתי ואמרתי שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה. הביא לו ר"ע שיבולים וגלוסקאות א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשי ידי אדם, א"ל אין אלו נאים יותר מן השיבולים.

ומ"ש הרמב"ן (ויקרא יט יט):

והטעם בכלאים, כי השם ברא המינים בעולם... והמרכיב שני מיניו, משנה ומכחיש במעשה בראשית, כאילו יחשוב שלא השלים הקב"ה בעולמו כל הצורך ויחפץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות.

אין כוונתו לשלול כל מעשה אנוש, הרי מהמדרשים מוכח להפך! כוונתו לחייב את האדם לשלוט על יצר היצירה הבריא שלו, שלא ינוצל לדברים שליליים, אלא לדברים חיוביים (פרידה לבנה היא דוגמא שלילית – עיין חולין ז ב¹⁴). ולכן יש צורך בזיהרות רבה בכל המצאה וכל פיתוח. הגישה התורנית מעודדת את הקידמה המדעית, אולם שוללת את העדר השליטה עליה¹⁵. הגיע הזמן שנלמד לקח מהאנרכיה הטכנולוגית, שלוחת הרסן, המבזבזת את אוצרות הטבע בעולם, ללא ביקורת, ללא פיקוח וללא שליטה, מזהמת את העולם והורסת את האיזון האקולוגי.

לכן לענ"ד אין לאפשר לכל אחד לבחור את מין ילדיו. להוציא מקרים חריגים, כגון מניעת מחלות גנטיות. במקרים כאלו עלינו לשקול זה לעומת זה, את הנזק העומד לפנינו מול החשש של נזק עתידי. במקרה כזה, ורק במקרה כזה, יש להתיר משום ברי ושמא ברי עדיף.

באשר לבקשתו של אותו אדם להעדיף בן כדי למנוע איסור יחוד – צ"ע אם להיעתר לבקשתו, לאור פסיקתו של הציץ אליעזר (ח"ו סי' מ אות כא) שאין איסור יחוד במקרה כזה. והשאלה היא, האם רצונו של אותו אדם להדר ולא לסמוך על פסיקתו של הציץ אליעזר מצדיקה פריצת גדר בברירת מין העובר נגד רצונו של ה' דעתי נוטה לאסור.

בברכת התורה

הרב יעקב אריאל

¹³ **הערת העורך:** לדיון נרחב בנושא זה ראה מאמרו של פרופ' רקובר שליט"א בספר זה – "שבוע גנטי – תחרות במעשה ה'?" וכן ראה במאמרו של הרב שפרן שליט"א עצמו בתחומין, כרך יח, "השיבוט הגנטי לאור ההלכה", פרק ב עמ' 152-156.

¹⁴ **הערת העורך:** וראה במאמרו הנ"ל של פרופ' רקובר שליט"א הערה 6.

¹⁵ **הערת העורך:** ראה במאמרו הנ"ל של הרב שפרן שליט"א שג"כ דרך בדרך זו. וראה במאמרו הנ"ל של פרופ' רקובר שליט"א סוף פרק ב, שתירץ את דברי הרמב"ן הללו באופן שונה (על-אף שעצם הרעיון הכתוב כאן מופיע במאמר שם בהמשך מכת ראיות אחרות).

2. תשובת הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א

ב"ה, יום י"ד חשוון תשס"ז

כבוד ידידי הרה"ג רבי יגאל בצלאל שפרן שליט"א

יקרת מכתבו קיבלתי וגם דעתי כדעת כת"ר, שבודאי אין להשתמש בדברים שניתן על ידם לדעת מין העובר, ומטעם פשוט שהרי צריכים להפרות את זרע האיש עם ביצת האשה במבחנה וזה דבר אסור משום הוצאת זרע לבטלה. אכן במקום שאין דרך להיכנס בהריון אנו סומכין על המתירין ובראשם הגר"ע זצ"ל בעל אחיעזר, שכל שיש צורך אין זה לבטלה, וכדחזינן שהתירה התורה לברר אם פצוע דכא הבריא ולכן מתירים גם לצורך בדיקת הזרע. אכן באם אפשר להיכנס להריון באופן טבעי אסור לעשות ע"י הוצאת זרע. ובדברי מלכאל סובר, שגם לצורך – אין היתר, אשר גם אם תכנס להריון מזה אסור, שהרי מוציא מליונים תאים ורק אחד גורם ההריון. ואף שבדרך ביאה מותר, אבל באופן אחר אסור. אבל במקום שאין צורך כלל בודאי אסור. אכן במקום שמשמש בזרע גוי בזה יש לדון אם מותר להשחית זרע גוי; ואף שלגוי עצמו יש לאסור, אבל אולי לישראל אין איסור בזה, וכש"כ שהגוי כבר הוציא ורק אנו משתמשים בו אח"כ, בזה אין איסור. אכן מה שדן בטעמים מוסריים נראה שבזרע גוי יש הרבה דברים שראוי מאוד לזהר מזה, והרי רב בגמ' (יבמות מה א) – וכל מי שידע מזה – לא רצו לישא בן ישראלית שילדה מגוי, וכש"כ כשהיא אשת איש שצ"ע מי התיר לו זה. עכ"פ בזה איני רואה איסור לבחור המין, שהרי אין כאן איסור. אכן אני מניח שהדרך היא בהפריית מבחנה והיא נכונה.

ואחתום בברכה,

זלמן נחמיה גולדברג

3. תשובת הרב דוב ליאור שליט"א

ב"ה י"ד מרחשוון תשס"ז

לכבוד הרב יגאל שפרן השלום והברכה וכו'.

קבלתי את שאלתו בדבר בחירת מין ילוד זכר או נקבה מראש, וזה יכול להתבצע רק אם עושים הריון באמצעות מבחנה. עד שאתה שואל על קביעת המין מראש שאל על עצם הריון במבחנה. הנה אחד מגדולי דורנו הגאון הרב אליעזר יהודה וולדנברג בספרו ציץ אליעזר חט"ו סי' מה, האריך לבאר מכמה טעמים שזה איסור גדול, שלא מקיימים בזה מצוות פרו ורבו וכן גודל החששות המתלוות לזה, ע"ש, ולכן אין בכלל מקום להתיר ולדבר על הריון מבחנה מבחינה הלכתית. גם אם היינו אומרים שאין שום בעיה בעצם הריון של מבחנה, נראה לענ"ד שאין זו הדרכה של תורה להתחכם ולבחור מין מסוים. יש להניח את הדבר לחוקי הטבע שהטביע הבורא לעולם, ודאי שאין חובה לאדם לחפש דרכים חדשים שכאלה "חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם". בתקווה שדברייך יתקבלו בוועדה, ולא ימשכו אחרי כל מיני התחכמויות.

החותם לכבוד התורה,

דוב ליאור

4. תשובת הרב אביגדור נבנצל שליט"א

בס"ד

שלוי וברכה לכבוד הרה"ג ר' יגאל שפרן שליט"א

אחד"ש כתר"ה,

שמח אני לשמוע על דעתו של כת"ר. לענ"ד זה גובל ב"אין דוחין נפש מפני נפש". אין אנו יודעים כמה צדיקים ות"ח יצאו מזה או מזו.

אכן כל זאת אם מדובר בהשחתת זרעונים שכבר קיימים. אם יש דרך ליצור מראש את הזרעונים הרצויים – לכאורה מותר הדבר לענ"ד.

אביגדור נבנצל

5. תשובת הרב מנחם מנדל שפרן שליט"א

בס"ד

השיקולים ההלכתיים ידועים, אבל הנידון אינו הלכתי אלא השקפת התורה וראיית הנולד, דהיינו ההתפתחות מהתרת דבר זה, וההשלכות במישורים אחרים בחיי המשפחה מקביעת נורמות כנ"ל.

מכל הבחינות התשובה היא שלילית.

בכבוד רב

מנחם מנדל הכהן שפרן

מכל הטעמים הללו, נראה לענ"ד, להמנע מבחירת מין היילוד ככל האפשר.

בברכת התורה,

יגאל שפרן.